

Véghseő Tamás - Nyirán János:
Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója az Egri
Egyházmegye területén élő görögkatolikusok számára (1749)
- 19. századi kéziratos görögkatolikus szerkönyvek Nyírgyul-
lajból és Fábiánházáról

Nyíregyháza, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2012.
(Collectanea Athanasiana Textus/Fontes II/2.) 288 old.

A *Collectanea Athanasiana* sorozat *Fontes/Textus* alorozatának második kötete egy 18. századi és két 19. századi, a történelmi Magyarország bizánci szertartású katolikus közösségeinek liturgiájára, egyházfegyelmére és történelmére vonatkozó forrást tartalmaz. A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán működő „Görögkatolikus Örökség” Kutatócsoport munkatársai, Véghseő Tamás és Nyirán János az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok 78739. és 85590. számú kutatási programjának keretében („*A Kárpátok Eurorégió görög katolikus kulturális örökségének kutatása és megőrzése: a történelmi munkácsi egyházmegye bizánci szertartású katolikus közössége kialakulásának és fejlődésének kutatása (1646-1818) és magyarországi tárgyi emlékeinek feltérképezése*”) 2009-2012 között összegyűjtött levéltári forrásaik egy részét adják közre a kötetben.

A kötet első részében (13-144.o.) Véghseő Tamás Barkóczy Ferenc (1710-1765) egri püspök 1749-ben az egyházmegyéje területén élő görögkatolikusok számára összeállított, de hivatalosan ki nem adott instrukcióját közli jegyzetekkel és bevezető tanulmánnyal. A Munkácsi Egyházmegye 1771-ben történt kánoni felállítását megelőzően a görögkatolikusok - püspökükkel és papjaikkal együtt - a területileg illetékes római katolikus főpásztor, nevezetesen az egri püspök joghatósága alatt álltak. A főpásztori feladatait komolyan vevő Barkóczy Ferenc vizitációi során a görögkatolikus közösségeket is látogatta, s a megtapasztalt hiányosságok orvoslására rendeleteket alkotott. Az 1749-ben összeállított és a kötetben közreadott instrukció kifejezetten a görög szertartású klérusnak szólt, s azzal a szándékkal készült, hogy a szentségkiszolgáltatásra, valamint az egyházfegyelmre vonatkozóan világos utasításokat adjon.

A bizánci szertartású közösségek korabeli liturgikus és szentségi éle-

te, illetve egyházfegyelme megismerése szempontjából a forrás rendkívül értékes. Az akkori állapotok bemutatása mellett betekintést nyújt abba a teológiai szemléletbe is, mely meghatározta az egri püspök gondolkodását a rábízott bizánci szertartású közösségek egyházi életének alakítása tekintetében. Az Esztergomi Prímási Levéltárban őrzött és a kutatók számára eddig részleteiben is alig ismert forrás megválaszolja a görögkatolikus egyház liturgikus-szentségi életének és egyházfegyelmének számos kérdését. Ugyanakkor a szöveg további vizsgálata újabb megállapításokhoz vezethetnek. Különösen is érdekesnek tűnik az a kérdés, hogy a szerző milyen liturgikus, szentségtani és egyházzjogi forrásokra támaszkodott akkor, amikor a bizánci szertartás szokásaira és hagyományaira vonatkozóan fogalmazott meg rendelkezéseket? Milyen előismeretei lehettek a bizánci hagyománnyal kapcsolatban? Vagy kik lehettek a segítségére az instrukció összeállítása során?

A kötet második része (145-285. o.) két 19. századi magyar nyelvű kéziratot szerkeszt (a szentségek kiszolgáltatásának rendjét és a kapcsolódó imádságokat tartalmazó liturgikus könyvet) tartalmaz. A Fábriánházáról és Nyírgyulajból előkerült, eddig ismeretlen kéziratokat, melyek a kutatócsoport terepmunkája során kerültek be a Hajdúdorogi Püspöki Levéltár állományába, Nyírán János adja közre. A kéziratok a magyar nyelvű görögkatolikus liturgiafejlődés fontos forrásai, melyek lehetővé teszik a mindezidáig alig kutatott magyar görögkatolikus liturgikus nyelvezet vizsgálatát. A forráskiadás illeszkedik az Ivancsó István által korábban végzett kutatásokhoz (pl. *Liturgia – Krucsay Mihály munkács megyei kanonok 1793-ban készült munkája*, Nyíregyháza 2003, vagy *A „Hajdúdorogi névtelen” liturgiafordítás Papp Antal 1854-es kéziratában*, Athanasiana Füzetek 14, Nyíregyháza 2008), melyek eredményeit a közreadó 2011-ben kiadott forráskiadásával és tanulmányával (*Az első magyar nyelvű liturgiafordítás Lupess István 1814-es kéziratában*, Nyíregyháza 2011) már korábban is bővítette. A most közreadott liturgikus források jelentőségét növeli az a tény, hogy közvetlenül a hivatalosnak mondható liturgia-fordítások elkészülte és kiadása (1879-1882) előtt kerültek lejegyzésre. Azt a parokiális gyakorlatot tükrözik, melyek egy adott földrajzi régióra jellemzőek voltak. A tovább folytatódó kutatások és terepmunka eredményeként remélhetőleg más, közeli és távolabbi közösségekből újabb kéziratot liturgikus könyvek is előkerülnek, melyek feldolgozása és a most közreadott szövegekkel való összevetése újabb eredményekkel gyarapíthatják a magyar nyelvű görögkatolikus liturgiaku-

tatás tárházát. Különösen izgalmasnak mutatkozik az a kérdés, hogy a 18. század végén kezdődő, majd pedig a 19. század során egyre intenzívebbé váló liturgiafordítások alapjául pontosan milyen ószláv nyelvű liturgikus könyvek szolgálhattak, illetve kimutathatóak-e görög hatások a magyar nyelvű liturgikus kéziratokban?

(Ism.: Seszták István)